

Ἡ ἀρχαία τέχνη παρέχει ἡμῖν ὀλίγας παραστάσεις τοῦ ἀλλοῦ καὶ τοῦ πάθους. Δύο ὁμοῦς ἐξικνοῦνται μέχρις ἡμῶν τῆς ὑψίστης δόξης καὶ σημασίας ἀπολαύουσαι. Εἶναι αἱ εἰκόνες τῆς Νιόβης καὶ τοῦ Λαοκόοντος. (Ἐπεταὶ συνέχεια).

ΠΕΡΙ ΓΑΜΟΥ.

(Συνέχεια ἴδε ἀριθ. 50).

Οἱ Ῥωμαῖοι οὐ μόνον διαφόρους ἔθνηκαν νόμους ἐξασφαλίζοντας τὴν ὑγιεινὴν τῶν γάμων συνάφειαν, ἀλλ' ὥρισαν καὶ κήνσορας, ἥτοι ἐπιτηρητάς, ἵνα ἐπιτηρῶσι τὴν ἀκριβῆ καὶ αὐστηρὰν ἐφαρμογὴν αὐτῶν, ὥς καὶ νὰ παιδεύωσι τοὺς μὴ νυμφευομένους, ἂν μάλιστα ἡ δημοκρατία εἶχεν ἀνάγκην τέκνων, ὥς ἐκ τῶν πολέμων. Ἐπὶ Αὐγούστου, ὅτε ἡ ἀσωτεία κατακυριεύσασα τοὺς πάντας, ἠνάγκασε τὰ πλήθη νὰ προτιμῶσι τὴν ἀγκυρίαν, ἐτέθη νόμος, δι' οὗ διάφορα προνόμια καὶ δικαιώματα ἐχορηγοῦντο τοῖς ἐγγάμοις, καὶ ἰδίως τοῖς τεκνοποιοῦσι· διὰ τῶν νόμων τούτων ὁ νομοθέτης σκοπὸν εἶχε τὴν ὑγιᾶ τέκνωσιν, δι' ἧς καὶ ἐτιμῶρει αὐστηρῶς τὸν νυμφευόμενον εἰς ἡλικίαν προβεβηκυῖαν ὡς ἀνίκανον πλέον πρὸς εὐτεχνίαν. Ὁ Τιβέριος δὲν ἐσυγχώρει τὸν γάμον εἰς ἄνδρα ἡλικίας ἐξήκοντα ἐτῶν καὶ εἰς γυναῖκα πεντηκοντούτιδα, ἡ δὲ τιμωρία τὴν ἡ αὐτῇ, ἥτις ἐπεβάλλετο τοῖς ἀγάμοις, ἀλλ' ὁ Κλαύδιος κατήργησε τὸν νόμον τοῦτον.

Ὁ καθ' ἡμᾶς πολιτισμὸς ἔθηκεν ὡσαύτως ὅρους τινὰς ὑγιεινῆς ἐπὶ τοῦ γάμου, ἀλλὰ περιορίσθη εἰς μόνον δύο τινὰ, εἰς τὸν προτὶδορισμὸν τῆς ἡλικίας πρὸς γάμον, καὶ εἰς τὸ ἐπιθλαδὲς τῆς τῶν συγγενῶν συζυγίας, καὶ τοῦτο, εὐλαβοῦμενος τὴν τοῦ ἀτόμου ἐλευθερίαν. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι ἡ ἐλευθερία τοῦ ἀτόμου εἶναι νὰ ᾖ σέβαστή, καὶ ἰδίως εἰς πράξιν ἀπορῶσαν ὅλως τὴν ἀτομικὴν ἀρέσκειαν τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλ' οὐχ ἦττον ὀφείλομεν οὐ μόνον νὰ φωτίζωμεν τοὺς προσερχομένους εἰς γάμον πρὸς τὸ συμφέρον αὐτῶν τε ἀτομικῶς, καὶ τῆς γενεᾶς εἰς τὴν μέλλουσι νὰ δώσωσι ζωὴν καὶ ὑπαρξιν, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐπιβάλλωμεν αὐτοῖς τοῦτο ὡς ἐνδιαφέρον ἐν γένει τὴν ἀνθρωπότητα.

Πρὸς νότον τῆς πολιτείας τοῦ Ὁχι καὶ τῆς Ἰνδιανῆς ἐν Ἀμερικῇ, κεῖται ἡ ὠραία καὶ εὐρέα χώρα τῆς Κεντυκίης, ἥς οἱ κάτοικοι διακρίνονται οὐ μόνον ἐπὶ πολιτισμῷ καὶ φιλοξενίᾳ, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ εὐεξίᾳ καὶ βίῳ. Οἱ νομοθεταὶ τῆς χώρας ταύτης ἔθνηκαν νόμους λίαν αὐστηροὺς κατὰ τῶν παραβία-

ζόντων τὰς ὑγιεινὰς διατάξεις καὶ ἐρχομένων εἰς γάμους, ἐξ ὧν ἠδύνατο νὰ προκύψῃ γενεὰ νοσηρὰ καὶ καχεκτική.

Παρ' ἐμοὶ κριτῇ, ἀσπάζομαι τὴν νομοθεσίαν ταύτην, διότι, ἐν τῇ λογικότητι καὶ τῷ συμφέροντι τοῦ ἀνθρώπου, τὸ προλαμβάνειν τὸ κακὸν (ἔστω καὶ τῇ θυτίᾳ τῆς ἀτομικῆς ἐλευθερίας ἐκάστου) ἐστὶ πολλῷ ἀνυσιμώτερον τοῦ μετακτελεῖσθαι ὑπὲρ ἀνωφελῶς.

Ἄλλ' οὐδὲν τὸ καινὸν ἐν τῇ νομοθεσίᾳ ταύτῃ τῆς Κεντυκίης, οὐδὲν τὸ θαυμαστὸν ἰδίως παρ' ἡμῖν τοῖς Ἕλλησιν, οἵτινες δυστυχῶς παρκαλεοῦντες τὰ τῶν ἀθανάτων προγόνων ἡμῶν, ὡς πολλάκις εἶπον, τρέχομεν ζητοῦντες τὸν πολιτισμὸν ἐνθα οὐκ ἔδει, ἐν τῇ Δύσει, καὶ εἰς αὐτοὺς ἔτι τοὺς ἀντίπαδας. Βρίθει ἡ ἀρχαιότης τοιούτων νομοθετημάτων καὶ παραγγελμάτων κατὰ τῶν προσκρουόντων καὶ λυμαινομένων τὴν τῆς γυναικὸς καὶ τοῦ ἀνδρὸς φυσικὴν ἁρμονίαν.

Ὁ σοφὸς τοῦ Μομπελιὲ καθηγητῆς τῆς ὑγιεινῆς κ. Φοσσαγκρίθ, πραγματευόμενος περὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος ἐν τινι συγγράμματι αὐτοῦ, μέμνεται τὸν Πυθαγόραν ὅστις πρὸ τριῶν καὶ εἴκοσιν αἰώνων κατεδίδκαζεν αὐστηρῶς ἐκείνους, οἵτινες περὶ μὲν τῶν ζώων αὐτῶν πᾶσαν καταβάλλουσι φροντίδα καὶ ἐρευνᾶν περὶ τῶν μέσων τῶν φυσικῶν δι' ὧν δύνανται νὰ ἔχωσι γενεὰν καλλιτέραν καὶ εὐρωστοτέραν, περὶ δὲ τῶν τέκνων τῶν οὐδόλως ἐπιμελοῦνται· «ἡ καταδίκη αὕτη, λέγει ὁ κ. Φοσσαγκρίθ, ἴσως ἦτο καταλληλοτέρα σήμερον μᾶλλον ἢ τότε, ἴσως ἦτο ἀνγκαιοτέρα ἐν Παρίσις μᾶλλον ἢ ἐν Σάμῳ, ἀλλ' εἴμεθα κινωνία καὶ οὐδόλως ποίμνια, καὶ ὁ νόμος ὀφείλει νὰ σεβασθῇ τὴν ἀτομικὴν ἐλευθερίαν».

Καὶ ὁμοῦς, ἐν ὃ περὶ τοὺς γάμους νόμος οὗτος διετηρεῖτο ἐν ἀπίστῃ αὐτοῦ τῇ αὐστηρότητι καὶ κατὰ τοὺς καθ' ἡμᾶς χρόνους, δὲν ἤθελεν ὁ αὐτὸς κ. Φοσσαγκρίθ ἐλαιολογεῖ ἐν τῷ προλόγῳ τοῦ αὐτοῦ συγγράμματος τὴν ἀνθρωπότητα, ὅτι ἐξησθένησε καὶ ἐξασθενεῖ ὁ σημεῖραι, καὶ ὅτι τὸ ἀνάστημα τῶν ἀνθρώπων ἐβραχυύνθη, ὅτι οἱ μῦς ἐγαλαρώθησαν, ὅτι τὸ νευρικὸν σύστημα ἐλεπτύνθη, ὅτι ὁ ὁργανισμὸς ἐν γένει ἐξέπεσε τῆς πρώτης αὐτοῦ βώμης καὶ εὐεξίας· δὲν ἤθελεν ἐπικαλεῖσθαι τὴν φροντίδα καὶ ἀριωγίαν τῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως ὑπὲρ τοῦ φυσικοῦ μέλλοντος τῶν ὁμογενῶν καὶ συμπατριωτῶν αὐτοῦ κινδυνούντων ὑπὸ τὴν ἐπίρρειαν τῶν φυσικῶν παραδοξιών καὶ τῆς ἱεροκρατίας νὰ καταπέσωσιν εἰς τὴν βαθμίδα τῶν γεγηρακότων καὶ ἐξαντληθέντων ἐθνῶν.

Ὅσον δὲ διὰ τὴν ἀτομικὴν ἐλευθερίαν, νομίζω ὅτι ὁ τῆς Ῥώμης ὑπαδὸς συγγραφεὺς οὗτος, λίαν ἀπό-

πως καὶ ἐν οὐ θέοντι προάγεται εἰς ὑπεράσπισιν αὐ-
τῆς. Πῶς! Τιμωροῦντες τὸν κλέπτην δὲν παραβιά-
ζομεν τάχα τὴν ἀτομικὴν ἐλευθερίαν αὐτοῦ; Καὶ ἂν
τὸν κλέπτην τιμωρῶμεν, τὸν ὑπεξαίρουντα ὅσα καὶ
πάλιν δυνάμεθα ν' ἀνακτήσωμεν, πόσι μᾶλλον ἀρεί-
λει ὁ νόμος νὰ τιμωρῇ τὸν παρὰ τὴν τῆς καταστρο-
φῆς τῆς οἰκογενείας, τῆς γενεᾶς αὐτοῦ, τῆς ἀνθρω-
πότητος, διὰ τῆς ἀπωλείας τοῦ καλλίστου δωρήματος
τῶν θεῶν, τῆς υἱείας; — «ὕγεια δώρημα κάλλιστον
θεῶν» — πόσι μᾶλλον καταδικαστέος ἐστὶν ὁ καταδι-
κάζων ἀππλάγχυνος τὰ τέκνα αὐτοῦ διὰ τῆς ἀπρο-
νοησίας καὶ ἀμελείας του εἰς βίον ἀβίωτον, εἰς ὑπαρ-
ξιν, ἧς ἀχώριστοι σύντροφοι ἐσονται ἡ δδύνη καὶ ὁ
στεναγμός;

Εἴπομεν ὅτι ὁ νεώτερος πολιτισμὸς ἀφῆκεν ἐλευ-
θερον τὸν γάμον, καὶ μετὰ πολλῆς τῆς προφυλάξεως
ἐλαβεν ὑπ' ὄψιν θερμοθεσίας δύο μόνους ὅρους· τὸν
τῆς ἡλικίας καὶ τὸν τῆς συγγενείας. Ἡμεῖς ἀφοῦ περὶ
αὐτῶν εἴπομεν τὰ θέοντα, θέλομεν ὑποδείξει καὶ τοὺς
φυσικοὺς τύπους ἐκείνους, ὧν ἡ ἔνωσις ἐξασφαλίζει
ὅσον οἶόν τε οὐ μόνον καὶ αὐτῶν τῶν εἰς γάμου κοι-
νωνίαν συνερχομένων τὴν εὐτυχίαν, ἀλλὰ καὶ τῶν
τέκνων των τὴν υἱείαν καὶ βίωσιν, καὶ τῆς φυλῆς
αὐτῶν τὴν εὐεξίαν καὶ ἀνδρείαν.

Ἄν καὶ περὶ τοῦ ζητήματος τῆς ἡλικίας τῆς
καταλληλοτέρας εἰς γάμον δι' ἀμφοτέρω τὰ φύλα
ἀναδράμωμεν εἰς τὴν ἀρχαιότητα (ἐννοῶ τὴν ἐλλη-
νικὴν), θέλομεν εὑρεῖν τὸν τὴν ἡλικίαν ὀρίζοντα νόμον
μᾶλλον πλησιάζοντα ταῖς φυσικαῖς καὶ κατὰ συνέ-
πειαν ἀληθεσί τοῦ διοργανισμοῦ ἡμῶν ἀπαιτήσεσιν,
ἢ εἰς τὰς νέας θερμοθεσίας — Εἶπον δὲ ἐλληνικὴν, ἵνα
μὴ συγχύσωμεν αὐτὴν πρὸς τὴν τῶν Ἑβραίων, ὀρι-
ζόντων, ὡς γνωστὸν, τὸ μὲν ἄρβεν ἱκανὸν νὰ ἔλθῃ
εἰς νόμιμον γάμον ἐν ἡλικίᾳ 13! ἐτῶν τὸ δὲ θῆλυ
εἰς 12! πρᾶγμα ὀλέθριον, καὶ ἂν λάθωμεν εἰς ὑπ'
ὄψιν καὶ τὴν πρόωρον ἀνάπτυξιν τῶν νέων ὑπὸ τὴν
ἐπιρροὴν τοῦ θερμοῦ κλίματος — Εἶναι ἀληθὲς ὅτι τὸ
κλίμα ἐπενεργεῖ ἐπὶ τῇ ἀναπτύξεως, ἀλλ' οὐχὶ ὅσον
ὑποθέτομεν. Ὁφείλομεν νὰ λάθωμεν ὑπ' ὄψιν μᾶλλον
τὴν ἐν ταῖς πόλεσι διατριβὴν, τὴν ἀνατροφὴν, τὴν
διαίταν, τὰς συνανατροφάς, καὶ ἰδίως τὴν ἀνά-
γνωσιν τῶν μυθιστοριῶν, ἧτις ἐφίστησι τὴν προσο-
χὴν νῦν νέων ἐκεῖ ὅθεν ἡ ὑγιεινὴ καὶ ἡ αὐ-
στηρὰ ἠθικὴ προσπάθει' ν' ἀπομακρύνῃ. Ἡ συγχέν-
τρωσις αὕτη τῶν δυνάμεων τῆς ψυχῆς, ἡ ἐξαψις
αὕτη τῶν παθῶν φέρει τὴν πρόωρον ὀρίμανσιν, οὐ-
τως εἰπεῖν, προάγγελον μοιραῶν τῆς ταχέως φθίσεως.

Ὁ Ἡσίοδος ὥρισε τὴν πρὸς γάμον ἡλικίαν οὕτε

πολὺ ὑπὸ, οὔτε πολὺ ὑπὲρ τὰ τριάκοντα ἔτη διὰ
τὸν ἄνδρα, ὀκτωκαίδεκα δὲ ἕως εἴκοσι διὰ τὴν
κόρην.

Ἰσραῖος δὲ γυναῖκα τεὸν ποτὶ οἶκον ἄγεσθαι,
μήτε τριηκόντων ἐτέων μάλα πόλλ' ἀπολείπων,
μήτ' ἐπιθείς μάλα πολλά· γάμος δέτοι ὥριος οὗτος·
ἡ δὲ γυνὴ τέτορ' ἡβώσῃ, πέμπτῳ δὲ γαμοῖτο.
(Ἡσίοδ. Ἔργ. 695).

Ὁ δὲ Πλάτων θεωρεῖ ὡσαύτως τὸ τριακοστὸν
ἔτος τῆς ἡλικίας ὡς τὸ ὀριμώτερον πρὸς σύζευξιν
διὰ τοὺς ἄνδρας· διὰ δὲ τὰς γυναῖκας τὸ δέκατον
πέμπτου ἢ εἴκοστού. Αὐτὸ τοῦτο παρεδέχοντο καὶ οἱ
Σπαρτιάται, ἐνῶ οἱ Ἀθηναῖοι ἐνυμφεύοντο καὶ κατὰ
τοὺς πρώτους τῆς ἐφῆβου ἡλικίας χρόνους.

Ἄλλ' ὁ ἐπιστημονικώτερον αἰτιολογήσας ἐν τῇ
ἀρχαιότητι τὸ τῆς ἡλικίας καταλληλὸν ἐστὶν ὁ ὕ-
πατος τῶν σοφῶν, ὁ πανδοχὴς Ἀριστοτέλης, ὅστις
ἀφοῦ ὥρισε ὡς τέλος τῆς γεννήσεως ὡς ἐπὶ τὸ
πλεῖστον ἀνδράσι μὲν τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐβδομήκοντα
ἐτῶν ὡς ἔσχατον, γυναῖσι δὲ τὸν τῶν πενήκοντα,
ἐπιφέρει· «Δεῖ τὴν ἀρχὴν τῆς συζεύξεως κατὰ τὴν
ἡλικίαν εἰς τοὺς χρόνους καταβαίνειν αὐτοὺς»· καὶ
οὕτως ὀρίζει ὅτι «τὰς μὲν ἀρμόττει περὶ τῶν
ὀκτωκαίδεκα ἐτῶν ἡλικίαν συζευγνύναι, τοὺς δ' ἐπτά
καὶ τριάκοντα, ἢ μικρόν· ἐν τοσούτῳ γὰρ ἀκμαΐζουσιν
τε τοῖς σώμασι σύζευξις ἔσται, καὶ πρὸς τὴν παῦ-
λαν τῆς τεκνοποιίας συγκαταθήσεται τοῖς χρόνοις
εὐκαίρως» (Πολιτικ. Β, VII Κ. 14).

Οὐ μόνον δὲ τὴν ἡλικίαν ὥρισε ὁ Ἀριστοτέλης,
ἀλλὰ καὶ τὴν ὥραν τοῦ ἔτους, λέγων ὅτι ἐν ὥρᾳ
χειμῶνος δεῖ ποιεῖσθαι τὴν συναυλίαν
ταύτην.

Οἱ Ῥωμαῖοι ὡς ὅρον θέμενοι τὸ ἐφῆβον, προσέδχον
ἐπὶ τῆς ἐμφανίσεως τῆς ἡθῆς παρ' ἀμφοτέροις τοῖς
φύλοις ἵνα κηρύξωσι νυμφευσίμους τοὺς νέους. Δὲν
ἐβράδυναν μάλιστα καὶ νόμον νὰ θεσπίσωσι τὴν ἡλι-
κίαν, ὀρίσαντες διὰ μὲν τοὺς ἄρβενας τὸ δέκατον τέ-
ταρτον, διὰ δὲ τὰ θήλεια τὸ δωδέκατον ἔτος τῆς ἡλι-
κίας, ὥστε ἐνυμφεύοντο πολὺ πρὶν τῆς νομίμου ἐνη-
λικιότητος. Καὶ ὁμοίως παρεδέτεινον τὸν χρόνον μέχρι τοῦ
εἰκοστοῦ πέμπτου ἔτους διὰ τοὺς ἄρβενας καὶ τοῦ εἴ-
κοστού διὰ τὰς κόρας, καὶ δὲν καθυπέβαλλον εἰς τὰς
ποινάς, οὐδὲ ἀπένεμον τὰς ὠφελείας τοῦ Ποππηνίων
νόμου τοῖς μέχρις αὐτῆς τῆς ἡλικίας μὴ νυμφευθεῖσιν,
ἵσως ἵνα μὴ ἐνθαῖονωσι τὰς λίαν πρόωρους συζεύξεις.

Ὁ Πλούταρχος ἐν τῇ συγκρίσει τοῦ Λυκούργου
καὶ Νουμά συμβιβάζει τὰς δύο ἀντιθέτους νομοθεσίας

τὴν τοῦ Λυκούργου καὶ τῶν Ῥωμαίων, λέγων ὅτι ἡ μὲν συντείνει εἰς τὴν εὐτεχνίαν, ἡ δὲ εἰς τὸ ἠθικώτερον πρὸς συμβίωσιν. «Τοῦ μὲν Λυκούργου πεπείρους καὶ ὀργώσας τὰς κόρας νομφεύοντες, ὅπως ἡ τε οὐλίσια, δεομένης ἤδη τῆς φύσεως, χάριτος ἢ καὶ φιλίας ἀρχὴ μᾶλλον ἢ μίσους καὶ ῥόβου παρὰ φύσιν βιαζομένων, καὶ τὰ σώματα ῥώμην ἔχῃ πρὸς τὸ τὰς καὶ σεῖς ἀναφέρειν καὶ τὰς ὠδῖνας (ὡς ἐπ' αὐδὲν ἄλλο συνεργουμένων, ἢ τὸ τῆς τεκνώσεως ἔργον)· τῶν δὲ Ῥωμαίων δωδεκαετείς καὶ νεωτέραις ἐκδιδόντων· οὕτω γὰρ ἂν μάλιστα καὶ τὸ σῶμα καὶ τὸ ἦθος καθαρὸν καὶ ἄθικτον ἐπὶ τῷ νομφευσμένῳ γίνεσθαι. Δῆλον οὖν ὅτι τὸ μὲν φυσικώτερον πρὸς τέκνωσιν, τὸ δὲ ἠθικώτερον πρὸς συμβίωσιν».

Κατὰ τὸν Τάκτον οἱ Κελτο-γερμανοὶ ἢ Ἰνδο-γερμανοὶ ἐνυμφεύοντο ἐν ἡλικίᾳ ἀρκούντως προχωρηκυῖα, ἵνα μὴ προώρως ἐξαντλῶνται καὶ ἵνα γενῶσι τέκνα εὐρωστά.

Ἐπὶ ἤλθεν ὁ χριστιανισμός, ὅστις ἐν πολλοῖς ἀνεσκεύασε τοὺς κοινωνικοὺς θεσμούς, ἀλλ' ἡ διδακταλία τοῦ Χριστοῦ προτιθεμένη νὰ ἀνεγείρῃ τὸν ἄνθρωπον ἐκ τῆς ἠθικῆς αὐτοῦ καταπτώσεως μᾶλλον ἢ τῆς φυσικῆς, ἢ κάλλιον, θέλουσα νὰ ἐκμηδενίσῃ τὴν ὕλην ὑποτάσσουσα αὐτὴν δίκην σκιᾶς εἰς τὸ πνεῦμα, ἡμέλισε τέλεον, ὡς ἀνάξιον προσοχῆς, πᾶν τὸ πρὸς τὴν φυσικὴν τοῦ ἀνθρώπου τελειότητα συντείνον, ἐφ' ᾧ καὶ τὸν ἡμαρτημένον ἐβραϊκὸν νόμον ἐπὶ τοῦ γάμου ἀναλλοίωτον διетήρησε, καὶ τῷ μεσαιωνικῷ σκότει τοιοῦτον παρέδωκε, καὶ τοιοῦτος διαμένει ὑπὸ τὸ κράτος τῶν προκατειλημμένων ἰδεῶν τῶν μὴ συγχωρουσῶν τὴν ἐρευναν τῆς τῶν πραγμάτων ἀληθείας.

Ἐναπέκειτο εἰς τὴν μεγάλην τῆς Γαλλίας ἐπανάστασιν, ἣτις ἦν ἡ ἐπαναλήψις τοῦ διακοσπέντος ἐλληνικοῦ πολιτισμοῦ, εἰς τὴν θύελλαν ἐκείνην τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, ἣτις διατείσασα τὰ θεμέλια τοῦ μεσαιωνικοῦ κοινωνικοῦ οἰκοδομήματος, καὶ ἀποτινάξασα ἀπ' αὐτοῦ τὴν μεμολυσμένην καὶ φθοροποιὰν τῆς ἀμαθείας καὶ τοῦ φανατισμοῦ κόριν, μικροῦ δεῖν ἄρδην ἀνέτρεπεν ἵνα στήσῃ ἐπὶ τῶν αἵματηρῶν ἐρειπίων αὐτοῦ ἀγλαότευκτον τὸ ἀνάκτορον τῆς ἀνθρωπίνης ἰσότητος καὶ εὐδαιμονίας, εἰς τὴν ἀναστάτωσιν, λέγω, ἐκείνην, τὴν διαλύσανσαν τὴν ἀγλὴν τῶν μεσαιωνικῶν ἀρχῶν καὶ ἰδεῶν, ἐναπέκειτο νὰ ἐρευνήσῃ καὶ τὸ ἐν λόγῳ ζήτημα ἐπιστημονικώτερον καὶ νὰ φέρῃ τὴν δέουσαν τροποποίησιν· ἂν δὲ καὶ ἡ ἐπενεχθεῖσα τότε τροποποίησις δὲ ἐκνοποίησεν ὁλοσχερῶς τὰς ἀξιώσεις τῆς ὑγιεινῆς, ἀ-

ποδοτέον τοῦτο τῇ ἀτελείᾳ τῆς ἐπιστήμης κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους.

Τὸ 144 ἄρθρον τοῦ πολιτικοῦ κώδικος τῆς Γαλλίας, πρὸ ὁρίζον τὴν τῶν ἀνδρῶν ἡλικίαν εἰς τὸ ὀκτωκιδέκατον ἔτος συμπληρωμένον, τῶν δὲ παρθένων εἰς τὸ δέκατον πέμπτον, χρονολογεῖται ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης τῆς τοσοῦτον γονίμου καὶ μεγαλουργοῦ. Ὁ σοφὸς νομοδιδάσκαλος Πορτάλης ἐν τῷ σπουδαίῳ αὐτοῦ πρὸς τὴν τότε κυβερνητικὴν ὑπομνήματι, φέρει τοὺς λόγους δι' οὓς ἡ ἐπὶ τούτῳ διορισθεῖσα ἐπιτροπὴ ὥρισε κατὰ τοσοῦτον τὴν ἡλικίαν.

«Πρὸς τὸ ὅριον, λέγει, τῆς ἡλικίας, ἣτις καθίστησι τὸν ἄνθρωπον ἱκανὸν εἰς γάμον, ὑπάρχουσι λόγοι ἐφαρτώμενοι ἐκ τοῦ κλίματος καὶ τῆς θέσεως τῆς χώρας, οὓς ὀφείλομεν νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν, καὶ οὓς πᾶς νομοθέτης δεῖν καλῶς νὰ γινώσκῃ. Ἀλλὰ πανταχοῦ δύναται τις νὰ ἀναβάλῃ καὶ παρατείνῃ τὸν χρόνον τοῦ γάμου, καὶ ὅσον μάλιστα ἡ πείρα ἀπέδειξεν ὅτι ἡ καλὴ ἀνατροφή ἰσχύει νὰ κρατήσῃ τὸν νέον καὶ ἐν ἡλικίᾳ λίαν προχωρημένῃ εἰς παντελῇ ἀγνοίᾳ τῶν ἡδονῶν καὶ ἀγνότητι τῶν αἰσθήσεων. Εἶναι προσέτι βέβαιον ὅτι οἱ λαοί, παρ' οἷς ἀπαγορεύεται ὁ πρόωρος γάμος, ὀφείλουσιν εἰς τὸν σοφὸν τοῦτον νόμον οὐ μόνον τὴν ἐκυτῶν εὐρωστίαν ἀλλὰ καὶ τὴν πολυτεχνίαν... κτλ. Ἐσκέφθημεν ὅτι ἡ καταλληλοτέρα ἐπαγὴ τῆς συζεύξεως εἶναι διὰ μὲν τοὺς νέους τὸ δέκατον ὀγδοὺν ἔτος τῆς ἡλικίας, διὰ δὲ τὰς κόρας τὸ δέκατον τέταρτον».

Εἶπομεν ὅτι ἡ τροποποίησις αὕτη τοῦ ἐπὶ αἰῶνας κρατήσαντος νόμου δὲν ἱκανοποιεῖ ἀρκούντως τὰς ἀπαιτήσεις τῆς ὑγιεινῆς, καίτοι ὑπὸ νομικὴν καθαρῶς ἔποψιν ὁ νόμος δύναται νὰ ᾖ ἄριστος· συζεύξεις τοιαῦται εἰσὶν, ὑγιεινῶς θεωρούμεναι, λίαν πρόωροι, εἰ καὶ ἅπαντα τὰ τὴν ἥθην χαρακτηρίζοντα φυσικὰ φαινόμενα φαίνονται καλῶς ἐκτελούμενα ἤδη.

Ἵνα δὲ ἐννοήσωμεν τοῦτο, ἀνάγκη νὰ διακρίνωμεν τὴν ἐπὶ γάμον ἡλικίαν ἀπὸ τῆς ἥθης. Τὸ πιστεύειν ὅτι τὰ φαινόμενα τῆς ἥθης μόνον εἰσὶν ἱκανὰ νὰ καταστήσωσι τὸν νέον ἢ τὴν νέαν ἐπίγαμον, εἰσὶ μέγα φυσιολογικὸν ἁμάρτημα, ἐπειδὴ ἡ ἐμφάνισις τῶν σημείων τούτων δὲν εἶναι ἄλλο, εἰμὴ αἱ ἀπαρχαὶ τῆς λειτουργίας ὀργάνων μήπω ἐπιρῶσθέντων καὶ δεόντως ἀναπτυχθέντων. Τὸ καταναγκάσαι ἄρα τὰ ὄργανα ταῦτα εἰς λειτουργίαν ἀπαιτούσαν καὶ ἀνάπτυξιν ἱκανὴν καὶ ῥώμην τελείαν, εἰσὶ παραβίασις τῆς φύσεως, βλαβερὰ καὶ τοῖς διαπράττουσι τὴν κατανάγκασιν ταύτην, ἦτοι τοῖς

συζύγοις καὶ τοῖς μέλουσι νὰ λάβωσι ζωὴν καὶ ὑπαρξιν ἀπὸ φύσεως τοιαύτης ἀτελοῦς ἐστὶ καὶ αἵρου, ἥτοι τοῖς τέκνοις.

Ἀλλὰ πότε (κατὰ τὴν παροῦσαν τῆς ἐπιστήμης κατάστασιν) θεωρητέον τὸν ὁργανισμόν ὡς ἀρκούντως ἀνεπτυγμένον καὶ κατὰ συνέπειαν ὥριμον εἰς γάμον; Πρὸς τοῦτο ὁδηγεῖ ἡμᾶς ἀσφαλέςτατα ἡ ἀποστένωσις τῶν ὀστέων καὶ ἡ ἐντελὴς αὐτῶν στερέωσις, ὁ δ' ἀπαιτούμενος ὑπὸ τῆς φύσεως χρόνος πρὸς τὴν τελειοποίησιν τοῦ ἔργου αὐτῆς τούτου, ἐστὶ, κατὰ τὰς ἀκριβεῖς τοῦ μεγάλου φυσιολόγου Flourens παρατηρήσεις, εἴκοσιν ἐτῶν διὰ τὰς κόρας καὶ εἰκοσιπέντε διὰ τοὺς νέους· ἡ καταλληλοτέρα ἄρα ἡλικία γάμου κατὰ ἐλάχιστον ὅρον ἐστὶν αὕτη ὑπὸ ἀκριβοῦς φυσιολογικῆν καὶ ὑγεινὴν ἐποφιν, πᾶσα δὲ ἄλλη πρὸ αὐτῆς θεωρεῖται ὡς παρκυνώρισις καὶ παραθείσις τῆς φύσεως.

ὑπολείπεται ἡμῖν ἤδη νὰ προσθέσωμεν ὀλίγα τινὰ, ἀφορῶντα τὴν ἐπὶ τῶν τέκνων ἐπιρροήν, τῶν πρὸ ἢ μετὰ τὴν δέουσαν ταύτην ἡλικίαν συζυγιῶν. Φαίνεται ἀρκούντως ἀποδεδειγμένον, ὅτι ἐν τοιαύταις συζυγίαις, ἡ μήτηρ προώρως ἐρχομένη εἰς γάμον, ἐπηρεάζει μᾶλλον τὰ ἐξ αὐτῆς γεννώμενα τέκνα. ἅπερ ὑποφέρουσι τὰς βλαβεράς συνεπείας τῆς τοῦ ὁργανισμοῦ ἀτελείας, τῆς μητρὸς περισσότερον ἢ ἐκείνης τοῦ πατρὸς, τὸ δ' αἷτιον εἰνότητον, διότι ὁ πατήρ μόνον ζωογονεῖ, ἡ δὲ μήτηρ καταβάλλει πᾶν οὗτινος ἀνάγκην ἔχει τὸ ὠάριον ἵνα σχηματισθῇ ἐμβρυον καὶ ἐξ ἐμβρύου βρέφος καὶ ἐκ βρέφους παιδίον· μήτηρ συλλαμβάνει, ἐγκυμονεῖ, τίκτει, γαλουχεῖ, ἀνατρέφει. Ἐννοεῖται οἷονθεν ὅτι ἅπασαι αὗται αἱ ἐργασίαι δὲν γίνονται ἀτιμωρητὶ καὶ διὰ τὴν μητέρα προώρως καὶ ἀπροπαρσκευάστως καθυποβληθεῖσιν εἰς αὐτάς, ἂν ὅχι ἄλλο ἀλλὰ βεβαίως αἱ πρόωροι αὗται λειτουργίαι ἐμποδίζουσι τὴν περαιτέρω ἀνάπτυξιν τοῦ σώματος, ἥς ἡ νεαρὰ μήτηρ εἶχεν εἰσέτι ἀνάγκην. Κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην καὶ ὁ τοκετός ἐστὶ ὀδυνηρότερος καὶ μᾶλλον ἐπικίνδυνος «ἐπὶ δὲ ἐν ταῖς τόκοις αἱ νέαι πονοῦσιν τε μᾶλλον καὶ διαρθεύονται πλείους».

Εἶναι ἄξιον παρατηρήσεως, ὅτι τὰ πρωτότοκα τῶν τοιούτων μητέρων, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, δὲν ζῶσι· ποῦ ἄρα ἐγκείται τὸ μυστήριον τούτου; ἐν τῇ ἐλλείψει τῆς θεούσης περιποιήσεως, ὡς ἐκ τῆς ἀπειρίας τῆς μητρὸς, ὡς τινες ὑπέθεσαν, ἢ μᾶλλον ἐν τῇ ἀτελείᾳ τοῦ ὁργανισμοῦ αὐτῆς, ἀνικάνου νὰ διαθρέψῃ καὶ τελειοποιήσῃ ἕτερον ὅμοιον αὐτῇ ὃν καὶ οὕτω τὸ δυστυχές τοῦτο πρωτότοκον φέρεται θυσίᾳ πολυδάκρυς

τῆς προώρου καὶ ἀνεπιγάμου ἡλικίας τῆς μητρὸς; τοῦτό ἐστὶ τὸ πιθανώτερον· ἀλλ' ὅπωςδὴποτε, τὴν εὐθύνην τῶν τοιούτων δυστυχημάτων ἀποδοτέον τῇ ἀτελείᾳ τῶν κατ' ἡμᾶς θεσμῶν καὶ τῇ ἀμαθείᾳ τῶν τῆς φύσεως καὶ τῶν ἀπαιτήσεων αὐτῆς τοῦ νομοθέτου.

Τοῦναντίον συμβαίνει ἐν ταῖς ὀφθαλμίαις· ἐν αὐταῖς τὸ προβέβηκός τῆς ἡλικίας τοῦ πατρὸς ἐπηρεάζει ἐπὶ μᾶλλον τὰ τέκνα, καὶ τοῦτο, διότι ἡ μήτηρ παύει τοῦ τεκνοποιεῖν παλὺ ταχύτερον τοῦ ἀνδρὸς, πρὶν ἢ δηλαδὴ ἐπέλθῃ ἡ τοῦ γήρατος φθορὰ καὶ κατὰπτωσις· ἐνθὶ τοῦ ἀνδρὸς ἡ γονιμότης δύναται νὰ ἐξακολουθῇ καὶ ἐν αὐτῷ τῷ γήρατι, ἀλλὰ γονιμότης ἀτελής, ἄνευ ἱκανοῦ ζωπύρου πρὸς παραγωγὴν ὄντος τελείου καὶ εὐρώστου· τοῦ γέροντος τὸ γόνιμον εἶναι ἥλιος περὶ τὴν δύσιν, οὗ ἡ ἀκτὶς δίδει μὲν σημεῖα ζωῆς, ἀλλὰ δὲν θερμαίνει πλέον, δὲν ζωογονεῖ ὡς πρότερον. «τὰ γὰρ τῶν πρεσβυτέρων ἔκγονα, καθάπερ τὰ τῶν λίαν νεωτέρων, ἀτελεῖ γίνονται καὶ ταῖς σώμασι καὶ ταῖς διανοαῖς, τὰ δὲ τῶν γεγηρακότων ἀσθενῇ», λέγει πάλιν ἡ πηγὴ πάσης γνώσεως καὶ σοφίας Ἀριστοτέλης.

Τί δ' ἂν εἴποιμεν περὶ τῶν ἀτυναρμόττων ἐκείνων συζυγιῶν, ἐν αἷς ἡ διαφορὰ τῆς ἡλικίας τῶν συζύγων ἐστὶ μεγίστη; Ἐὰρ ἂν ἑνὸς καὶ ἄνθη καὶ ῥόδα καὶ τῆς ζωῆς ἀπαύγασμα· φθινόπωρον ἂν ἑτέρου καὶ μαρasmus καὶ πτώσις φύλλων καὶ τοῦ θανάτου προανάκρουσμα!... Ἐν ταῖς συζυγίαις ταύταις εὐρέσκεται εἰς ἀκατάπαυστον πάλην τὸ παρελθὸν πρὸς τὸ μέλλον, ἡ ἀνάμνησις πρὸς τὴν ἐλπίδα, καὶ ἡ ἁρμονία καὶ ἡ φιλότης ἐκφράζονται διὰ στεναγμῶν φερομένων τοῦ μὲν πρὸς τὰ παρελθόντα, τοῦ δὲ πρὸς τὰ μέλλοντα!... ἡ δὲ ὑγεινὴ μένει ἐν τῷ μέσῳ τεθλιμμένη καὶ δύσελπις περὶ τῆς τύχης τῶν τέκνων. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθές ὅτι ἡ στατιστικὴ οὐκέτι περὶ τῆς καταστάσεως τῶν τοιούτων τέκνων ἀπερήνατο, ἀλλ' ἐκ τῶν προλεχθέντων καταδεικνύεται ἐναργέστατα, ὅτι ἐκ τοιαύτης δυσαρμόστου ἁρμονίας οὐδὲν ὑγιές δύναται νὰ προέλθῃ φυσικῶς τε καὶ ἠθικῶς.

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῆς ἡλικίας· ἐκτὸς ἂν θελήσωμεν νὰ προσθέσωμεν καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τῶν τελευταίων παρατηρήσεων ἐπὶ τῆς σχετικῆς ἡλικίας τῶν συζύγων ὡς πρὸς τὸ γένος τῶν τέκνων. Κατὰ τὰς παρατηρήσεις ταύτας, ἂν τοῦ ἀνδρὸς ἡ ἡλικία ὑπερτερῇ πολὺ, τὰ τέκνα εἰσὶ μᾶλλον ἄρρενα, ἂν τῆς γυναικὸς, θήλεα· ἐν δὲ ἰσότητι ἡλικιῶν, τῶν θηλέων ὁ ἀριθμὸς φαίνεται ὑπερτερῶν. Αἱ παρατηρήσεις αὗται ἐγένοντο ἐπὶ

διαφόρων κλιμάτων, ἐπὶ ἀνθρώπων τε καὶ ἐπὶ ζώων, τὸ δὲ ἀποτέλεσμα ἦν πάντοτε τὸ αὐτό.

Μεταβαίνομεν ἤδη εἰς τὸ δεύτερον μέρος, τὸ τῆς συγγενείας. (Ἐπεταὶ συνέχεια).

ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΕΓΚΩΜΙΟΝ

Ἦ

ΘΕΡΑΠΕΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΥΗΓΩΧΕΙΑΣ.

(Συνέχεια ἴδε ἀριθμ. 50).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Χαρακτῆρες τῆς Οἰκονομίας.

Ἡ οἰκονομία τὴν τάξιν φιλεῖ.—Τὰ ἄτοπα τῆς σπατάλης.—Ἡ τῇ οἰκονομίᾳ ἀρμόζουσα ἡλικία.—Ἡ φιλοκτημοσύνη.—Μέσα τῆς οἰκονομίας.—Οὐσιώδης τῆς οἰκονομίας ἀπὸ τῆς φιλαργυρίας διαφορά.—Τὸ μωρὸν τῆς φιλαργυρίας.—Διάκρισις τῆς οἰκονομίας ἀπὸ τῆς φειδοῦς.—Διαφοροὶ φειδωλαὶ καὶ ἐλευθέριοι πράξεις.—Ἐρωσις τῆς γενναιοδωρίας μετὰ τῆς οἰκονομίας.—Παραδείγματα τῆς τοιαύτης ἐρώσεως.—Σύνδεσμος τῆς ἀσωτείας μετὰ τῆς πλεονεξίας.—Ἀνταμὶς τῆς οἰκονομίας ἐπὶ τῆς εὐθιότητος.—Ἡ οἰκονομία ὡς ἐχέγγυον ἀνεδξαρχησίας.

Ἡ ἐν γένει ψευδὴς περὶ οἰκονομίας ἰδέα εἴπερ τις καὶ ἄλλη βλάπτει αὐτήν, λαομίσητόν αὐτήν καθιστῶσα. Εὐκόλως καὶ ἀνευδοκίμως συγγέουσιν αὐτήν μετὰ πολλῶν κακιῶν καὶ ἐλλείψεων, ἀπεχθεστῶν τὰς γενναιοφροσὶ ψυχῆς. Ἦτοι μετὰ τῆς φειδοῦς, τῆς φιλαργυρίας, τῆς ἀπληστίας, τῆς ὑπερφιλανθείας. Ὡστε τὰ μέγιστα διαφέρει ἡμῖν νὰ ὀρίσωμεν καθαρῶς καὶ σαφῶς τοὺς χαρακτῆρας αὐτῆς, χωρίζοντες αὐτήν ἀπὸ παντὸς μίγματος παραβλάπτοντος αὐτήν.

Ἡ οἰκονομία κατὰ βάθος μὲν εἶναι αὐτὴ ἡ πρὸς τὴν εὐταξίαν ἀγάπη, ἐκδηλουμένη κατὰ τὴν τοῦ οἴκου διοίκησιν. Σκοπὸν δ' ἔχει τὴν ἀπρόσθεσιν τῆς διασπαθήσεως, τὴν ἐξοικονόμησιν τῶν πόρων, τὴν ἀποφυγὴν τῶν περιττῶν δαπανῶν. Ἡ οἰκονομία συλλέγει οὐχὶ ἐξ ἐπιθυμίας τοῦ συλλέγειν, ἀλλ' ἵν' ἀπολαύῃ ἐν καιρῷ. Τὰς μὲν στερήσεις προθύμως καὶ ἔχοντι ὑφίσταται, ποιεῖται δὲ παροδικὰς θυσίας, βεβαία οὖσα ὅτι δρέφεται καρπούς. Μισεῖ πᾶσαν ὑπερβολὴν καὶ ἀνευ τοῦ ἐλέγχου τοῦ ὀρθοῦ λόγου βαίνει τυχαίως καὶ ἀκανονίστως, ὑπερπηδῶσα μὲν τὸν σκοπὸν, εἰς τὴν ὑπερβολὴν δὲ καὶ κατάχρησιν περι-

πίπτουσα. Ὅταν δὲ τοιαύτη καταντᾷ, ἀποβαίνει ὠφελίμον μὲν, τυφλὸν ὅμως καὶ χαμαίζηλον ἐνστιγμα. Ὁ θεὸς τῆς ἀληθινῆς σοφίας διδάσκαλος ἐδίδαξε τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ ἔσχατον μάθημα οἰκονομίας, μετὰ τὸ θαῦμα τοῦ πολλαπλασιασμοῦ τῶν ἄρτων. «Συναγάγετε τὰ περισσεύσαντα κλάσματα, ἵνα μὴ τι ἀπόληται» (*). Ἀποκαλύπτων δ' οὕτω τὴν ἄπειρον αὐτοῦ δύναμιν καὶ ἰσχὺν, ἐδίδαξε τοὺς ἄλλους τὸ προνοεῖν, οὗ μόνος αὐτὸς δὲν εἶχεν ἀνάγκην.

Λέγουσιν ὅτι ἐπὶ τῶν τοίχων ταμείου ἀγγλικοῦ τινὸς μεγάρου εἶναι ἐγγεγραμμένοι αἱ λέξεις *Want not and waste not*, ἧτοι «μὴ στερεῖσθε μηδενὸς μηδὲ σκορπίζετε τι». Αἱ λέξεις αὗται προσφυῶς ἅμα καὶ περιληπτικῶς ἀποκαλύπτουσι τὸ ἐν μέσῃ τῇ ἀφθονίᾳ μυστήριον τῆς εὐταξίας.

Ἐνίοτε ἀμαρτάνομεν εἴτε ἐκ καταχρήσεως, εἴτε διότι δὲν προβλέπομεν. Εἶναι δὲ ἀφροσύνης ἴδιον τὸ ζητεῖν ἀορίστως τὸν πλοῦτον, ὅταν ἔχωμεν πολλῶν πλείω τῶν ὑπὸ τῆς ἀνάγκης ἀπαιτουμένων. Αὕτη μὲν εἶναι γεροντικὴ ἀδυναμία· παρατηρήθη ὅτι οἱ γέροντες ὅσω μᾶλλον ἐγγίζουσι πρὸς τὸ τέρμα τῆς ὁδοιπορίας, τόσω πλείονα ἀποθησαυρίζουσι. Ἰδὲ πρέπον ὅμως εἶναι νὰ παρασκευάζωμεν, νέοι τε καὶ ἐν ὠρίμῳ ἡλικίᾳ ὄντες, τοιαῦτά τινα ἐφόδια, ὥστε μετέπειτα νὰ ζήσωμεν τιμίως ἅμα καὶ εὐμαρῶς, ἀναπαυόμενοι ἐν τῷ τέρματι τοῦ ἡμετέρου βίου. Ὡ! τῇ ἀληθείᾳ, οὐδὲν θέαμα λυπηρότερον ἢ γέρον, παντάπασιν μὲν ἀπορῶν, παντὶ δ' ἀνθρώπῳ ὑποκείμενος καὶ τῇ τῶν οἰκείων συμπαθείᾳ, ἢ τῇ διακρίσει τῶν ἄλλοτρίων βοηθειῶν ἐγκαταλελειμμένος! Ἄν ταῦτα καὶ μόνον ἐννοήσῃ τις, δύναται λίαν ἐγκαίρως ν' ἀγαπήσῃ τὴν ἐργασίαν καὶ τὴν συνετὴν τῆς οἰκονομίας ἔξιν.

Καὶ οἱ μὲν νέοι ὀφείλουσι νὰ οἰκονομῶσιν, οἱ δὲ γέροντες, μὴ σπαταλῶντες τὰς ἑαυτῶν προτύδους, ἐλευθερίως νὰ ἐξοδεύωσι· καίτοι τούναντίον σχεδὸν συμβαίνει ἐν τῷ καθημερινῷ ἡμῶν βίῳ. Οἱ νέοι μακρὸν μέλλον ἔχουσι πρὸ αὐτῶν καὶ διὰ τοῦτο ἀνάγκην ἀποταμιεύσεως· οἱ γέροντες ἐγγίζουσιν εἰς τὸ τέρμα τῶν ἀναγκῶν καὶ διὰ τοῦτο ἥττονα χρεῖαν τοῦ προνοεῖν ἔχουσιν. Ἄλλως τε τοσοῦτον οἱ νέοι ὑπερέχουσιν, ὥστε δύνανται νὰ ὑποφέρωσι καὶ τινὰς στερήσεις, μὴ γινόμενοι διὰ τοῦτο ἄξιαι ἐλέους· ἀλλ' ὅμως ἐγγίζοντες τοῦ θανάτου, ὁ κύκλος τῶν ἀπολαύσεων ὁσημέραι σμικρύνεται. Διὰ τοῦτο θου-

(*) Ἰωάν. 5', 12.